

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.9>

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ТА ОБСЯГУ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ЯК ВЕРХОВНОГО ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Котляренко О.П.,

кандидат юридичних наук, полковник юстиції,
начальник науково-дослідного відділу проблем військового законодавства
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського
<https://orcid.org/0000-0001-8776-2515>

Котляренко О.П. Характеристика змісту та обсягу повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Анотація. У статті проведено аналіз положень нормативно-правових актів, які визначають "воєнні" повноваження Президента України, з урахуванням прийнятих законодавчих новел, які наділяють додатковими повноваженнями Президента України саме як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, і які, на наш погляд, потребують ґрунтовного правового аналізу, з огляду на дискреційний характер наданих повноважень та відсутність достатніх завершених правових механізмів їх реалізації.

З'ясовано, що Конституція України наділяє Президента України вагомими повноваженнями у сферах безпеки і оборони, які водночас знайшли своє відображення й у Законі України "Про національну безпеку України". Президент України уособлює в собі статус глави держави, гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, Голови Ради національної безпеки та оборони України, Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Зауважено, що сучасні тенденції закріплення додаткових "воєнних" повноважень Президента України в законах ведуть до все більшого втягнення (наближення) його у механізм реалізації повноважень як Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, і в той же час робить можливим ставити питання про його опосередковану належність до Збройних Сил України.

Продемонстровано елементи негативної правотворчості на прикладі Закону України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях". Зауважено, що на сьогодні залишається не визначений Порядок підготовки та внесення проектів актів Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, що надає розробнику можливість визначати процедуру їх підготовки, погодження, оформлення та оприлюднення на "власний розсуд".

Виокремлено проблемні питання законодавчого регулювання повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. У зв'язку з цим, запропоновано ряд положень спрямованих на удосконалення механізму реалізації повноваження Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Підсумовано, що правова конструкція частини другої статті 6 Закону України "Про оборону України" не містить нормативного навантаження, має відсильний та розпорошений характер, що уявляється не припустимим з огляду на суспільну важливість наслідків таких рішень. Виходячи із сучасних загроз воєнній безпеці України, її суверенітету і територіальній цілісності, викликаних широкомасштабною збройною агресією з боку Російської Федерації, питання реалізації повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України має вагоме суспільно-політичне значення.

Ключові слова: Президент України, Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави, Збройні Сили України.

Kotliarenko O.P. Powers of the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine: characteristics of content and volume.

The article analyzes the provisions of legal acts that define the "war" powers of the President of Ukraine, taking into account the adopted legislative novelties that give additional powers to the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. In our opinion, these novelties require a thorough legal analysis, taking into account the discretionary nature of the powers and the lack of sufficient complete legal mechanisms for their implementation.

It was found that the Constitution of Ukraine gives the President of Ukraine significant powers in the field of security and defense, which are also reflected in the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine". The President of Ukraine embodies the status of the head of state, guaran-

tor of state sovereignty and territorial integrity of Ukraine, as well as the Chairman of the National Security and Defense Council of Ukraine and the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine.

It is noted that current trends in enshrining additional "military" powers of the President of Ukraine in law lead to increasing involvement (approximation) in the mechanism of exercise of powers as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. At the same time, this makes it possible to raise the question of his/her indirect affiliation with the Armed Forces of Ukraine.

On the example of the Law of Ukraine "On the peculiarities of state policy to ensure the state sovereignty of Ukraine in the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions" demonstrated elements of negative lawmaking. It is noted that the Procedure for preparing and submitting draft acts of the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine remains unclear, which gives the developer the opportunity to determine the procedure for their preparation, approval, execution and publication at his/her discretion.

Problematic issues of legislative regulation of the powers of the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine are highlighted. In this regard, provisions have been proposed aimed at improving the mechanism for exercising the powers of the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine.

It is concluded that the legal structure of the second part of Article 6 of the Law of Ukraine "On Defense of Ukraine" does not contain a regulatory burden, has a reference and scattered nature. This seems unacceptable given the social importance of the consequences of such decisions. Given the current threats to Ukraine's military security, sovereignty and territorial integrity caused by large-scale armed aggression by the Russian Federation, the issue of exercising the powers of the President of Ukraine as Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine is of great socio-political importance.

Key words: President of Ukraine, Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, National Security and Defense Management, Armed Forces of Ukraine.

Постановка проблеми. Стрибокподібний характер трансформацій сучасних викликів та загроз, які існують в Україні, вказують на те, що керівництво держави має своєчасно та впевнено приймати адекватні рішення та вживати дієвих заходів щодо забезпечення національної безпеки у різних екстраординарних умовах. Важливу роль у процесі прийняття таких рішень відіграє правило, закріплене у статтях 6 та 19 Конституції України, яке зобов'язує органи державної вла-

ди та їх посадові особи діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Водночас, процедура прийняття таких рішень повинна бути чітко регламентована законами України і здійснюватися з неухильним їх додержанням. Безумовно, що унормувати алгоритм таких дій слід завчасно, щоб за виникнення необхідності бути максимально готовими до будь-якого варіанту подій, аби не допустити їх розвитку за небажаним для нас сценарієм.

Для переконливості висловленого твердження, доречно згадати актуальну й нині думку відомого німецького вченого у сфері юриспруденції Конрада Хессе проте, що "конституція повинна бути придатною не лише для мирного часу, але також в критичних і кризових ситуаціях. Якщо вона не проявить завчасно турботу для подолання таких ситуацій, то відповідальним органам у вирішальний момент не залишиться ніякої іншої можливості, як діяти в супереч конституції" [1, с. 339].

Зазначена теза в повній мірі стосується організації та діяльності Збройних Сил України, на які Конституцією України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості.

Стан опрацювання проблематики. Окремі питання, пов'язані з окресленою проблематикою, розглядалися у роботах таких вітчизняних учених: О.П. Дузь-Крятченка, О.І. Затинайка, А.Р. Крусян, А.А. Лобанова, М.М. Лобка, С.М. Мельника, В.Й. Пашинського, А.М. Сиротенка, Д.І. Ткача та інших. Разом з тим зміст, обсяг, і порядок реалізації похідних із статусу Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України повноважень залишаються не унормованими, а отже відкритими для науково-експертної дискусії. Також відносна новизна вказаної проблематики обумовлює необхідність активних наукових пошуків, пов'язаних із здійсненням Президентом України "воєнних" повноважень.

Метою статті є дослідження правових норм, які визначають повноваження Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, та обґрунтування необхідності удосконалення механізму їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. На користь актуальності свідчить й ряд прийнятих законодавчих новел, які наділяють додатковими повноваженнями Президента України саме як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, і які, на наш погляд, також потребують ґрунтовного правового аналізу, з огляду на дискреційний характер наданих повноважень та відсутність достатніх завершених правових механізмів їх реалізації.

Так, Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удоско-

налення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку», зокрема передбачає, що Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України: видає накази і директиви з питань оперативного доукомплектування в особливий період Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань військово-навченими людськими ресурсами із числа резервістів, без оголошення в державі мобілізації; визначає завдання, обсяги, строки та порядок проведення призову на військову службу осіб із числа резервістів в особливий період [2].

На виконання цих положень, напередодні широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, був виданий наказ Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 22.02.2022 № 2 "Про призов резервістів на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період", яким передбачено провести призов на військову службу резервістів до 36 тис. осіб.

Також нещодавно прийнятий Закон України "Про основи національного спротиву" уповноважує Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України: здійснювати загальне керівництво національним спротивом (складовими якого є територіальна оборона, рух опору та підготовка громадян України до національного спротиву); видавати накази і директиви з питань територіальної оборони; затверджувати Доктрину територіальної оборони тощо [3].

Відзначимо, що Президенту України належить вирішальна роль у сферах національної безпеки та оборони держави, адже саме він наділений конституційними повноваженнями здійснювати керівництво у цих сферах. Президент України є главою держави, гарантом державного суверенітету та територіальної цілісності України, Головою Ради національної безпеки та оборони України, що підкреслює його домінуючу роль у системі забезпечення національної безпеки.

Водночас, визначені Конституцією України повноваження Президента України у сферах національної безпеки і оборони, знайшли своє повторне дублювання у статті 13 Закону України "Про національну безпеку України". Проте зміст її окремих положень сформульований значно ширше ніж у відповідних нормах Конституції України, а подекуди вони суттєво різняться за своїм змістом. Так, слід зупинитись на пункті 17 статті 106 Конституції України, де перераховані взаємопов'язані певними сферами, але не об'єднані між собою (самостійні) три повноваження Президента України, в межах яких він ухвалює різні за змістом і формою політико-правові рішення. Цим пунктом передбачено, що Президент України: а) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; б) призначає на

посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; в) здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави. Привертає увагу те, що Закон України "Про національну безпеку України" [4] передбачає статтю 13 з аналогічною останньому припису, проте нічим не виправдану, назвою "Керівництво у сферах національної безпеки і оборони". Однак пріоритетність або необхідність виокремлення цього повноваження не розглядається конституційною нормою.

Таким чином, законодавець під час оновлення базового законодавчого акту про національну безпеку запропонував інший шлях вирішення проблемних питань, що існують у правовому полі України стосовно деталізації повноважень Президента України у сферах національної безпеки і оборони, та приурочив їм окрему статтю, використавши для її назви лексему "керівництво". Зміст такого вибору полягає в орієнтації всіх перелічених у статті 13 повноважень Президента України на реалізацію одного повноваження щодо здійснення "керівництва у сферах національної безпеки і оборони", яке у такий спосіб претендує на статус глобального. Проте, у вказаному законі відсутнє його термінологічне визначення, що не виключає довільне тлумачення цього поняття у правозастосовній практиці. Невизначеність такого формулювання і плутанина з його використанням є вкрай небажаною, насамперед з огляду на те, що воно вживається в контексті визначення інших повноважень Президента України. Тим більше, що у вказаних сферах у нас уже величезна кількість проблем, пов'язаних, у тому числі, із неоднозначністю правових норм.

Привертає увагу те, що питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони було предметом розгляду Конституційним Судом України, Рішенням [5] якого визнано таким, що відповідає Конституції України Указ Президента України "Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони" від 4 червня 2008 року № 516. Однак, зважаючи на триваючу до тепер дискусійність цього питання, вважаємо невдалим підхід законодавця унормувати його у визначений в статті 13 закону спосіб, та не надаючи визначення ключового поняття.

У той же час у статті 13 згаданого закону наголошується, що всі перелічені у ній повноваження Президент України реалізує в процесі "керівництва у сферах національної безпеки і оборони". Тобто визначені у пунктах 1–16 частини першої статті 13 повноваження стали похідними від повноважень щодо здійснення "керівництва у сферах національної безпеки і оборони", розглядаються як знаряддя реалізації останнього,

що видається не коректним. Згідно правил законодавчої техніки, така конструкція статті 13 Закону підкреслює установчий характер (ядро) норми про "керівництво ..." по відношенню до інших, згаданих у ній норм, які, у свою чергу, вважаються другорядними, що звужує спектр інших "воєнних" повноважень Президента України, визначених положеннями Конституції України, а також може унеможливити або ускладнити їх реалізацію. З огляду на викладене, назва статті 13 Закону є значно вужчою за предмет її правового регулювання, і меншою за обсягом охоплених у ній питань. Ці питання є дуже важливими сферами діяльності держави, тому враховуючи їх багатогранність та значущість, не можуть бути вичерпно врегульовані в одній статті закону, який загалом присвячений цим сферам.

Разом з тим, правова конструкція цієї статті видається нелогічною, адже спочатку у приписі згадується, що "керівництво у сферах національної безпеки і оборони відповідно до Конституції України здійснює Президент України", потім у ній подано більш розлогий ніж у нормах Конституції України перелік його повноважень, а наприкінці статті знову згадується обмежувальне застереження, що Президент України "здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України". На наш погляд, "узаконення" згаданих у статті 13 додаткових повноважень Президента України у визначених сферах можна підкреслити, додавши до процитованого положення слова ", цим та іншими законами України". Така пропозиція кореспондується із приписом статті 2 Закону України "Про національну безпеку України", відповідно до якої "правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України ...".

Окрім цього, можливість законодавчого наділення Президента України додатковими повноваженнями у вказаних сферах ґрунтується на конституційних засадах (частина друга статті 19; частина третя статті 106), згідно яких Президент України як гарант Конституції України за будь-яких умов зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, які передбачені Конституцією та законами України, що було підкреслено в Рішенні Конституційного Суду України [6]. Таке конституційне правило знайшло свій розвиток в інших нормах згаданого Закону. Зокрема, це впливає із таких положень: "Міністр оборони України та Головнокомандувач Збройних Сил України підпорядковуються Президенту України як Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України; повноваження Головнокомандувача Збройних Сил України затверджуються Президентом України; повноваження начальника Генерального штабу Збройних Сил України, Командувача об'єднаних сил визнача-

ються в положенні, яке затверджується Президентом України; Замисел застосування об'єднаних сил в операціях затверджується Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України" (статті 15, 16) [4]. Зазначені тенденції закріплення додаткових "воєнних" повноважень Президента України в законах ведуть до все більшого втягнення (наближення) його у механізм реалізації повноважень як Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, і в той же час робить можливим ставити питання про його опосередковану належність до Збройних Сил України.

Очевидно, що викладені положення безпосередньо стосуються здійснення Президентом України "керівництва у сферах національної безпеки і оборони", однак, серед його повноважень, які перелічені у статті 13, з однойменною назвою, не зазначені. Виходячи з того, що Закон у співвідношенні із нормах Конституції України значно розширив повноваження Президента України, їх встановлення Законом та одночасне обмеження Конституцією видається не коректним. Адже викладені у такий спосіб положення перебувають у прямій нормативній суперечності, отже знову виникає поліваріантність. При розв'язанні цих протиріч вибір буде звичайно зроблено на користь примату положень Конституції України.

Як вже зазначалось вище, у переліку повноважень Президента України зазначено, що він є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України (пункт 17 частини першої статті 106 Конституції України). Таке сумісництво поста Президента України і Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України свідчить про відсутність у останньої посадової особи статусу самостійного учасника суспільних відносин та опосередковано вказує на цілісно-функціональну сполученість їх повноважень. Також із цього конституційного положення слідує, що владні повноваження Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України є похідними від владних повноважень Президента України. Однак, складність такої правової конструкції полягає у тому, що вона закріплює дуалізм і водночас одноосібність у прийнятті рішень, а також породжує нечіткість в розподілі їх компетенцій.

Варто відмітити, що для уникнення переобтяжень тексту Основного закону України, подібні відкриті формулювання типу "є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України" притаманні нормам Конституції України. Оскільки вони мають бути лаконічними і сконцентрованими, то така гнучка форма правового регулювання шляхом абстрактного способу формулювання норм права використовується в конституційних актах. Проте ця норма має потрійну сутність: вона є реальною, хоча й недостатньо конкрет-

но визначеною; фактично наділяє Президента України додатковими повноваженнями, розширюючи таким чином зміст конституційних норм; вона є рамковою або відсилочною, адже для її реалізації необхідне подальше регулювання в поточному законодавстві. Створюючи невидимі рамки правового регулювання така норма відкриває можливості для подальшої конкретизації, про що напряду не вказано у правовій нормі, однак таке положення впливає виходячи із сутності правовідносин. І тут важливо з максимальною точністю встановити приналежність таких повноважень до предмету регулювання відповідного закону України.

Безумовно, домінуюча роль у цій сфері належить Закону України "Про оборону України" (далі – Закон) [7], який визначає засади підготовки держави до оборони та здійснення відсічі збройній агресії проти України. У статті 6 цього Закону, яка має назву "Президент України" зазначено, що Президент України здійснює повноваження у сфері оборони відповідно до Конституції України, тобто фактично відбиває зміст відповідних конкретних повноважень, встановлених у статті 106 Конституції України. Таким чином, частина перша статті 6 Закону є загальною відносно частини другої статті 6, норми якої, у свою чергу, є загальними для частини третьої та всіх інших норм Закону про Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Разом з тим, у частині другій статті 6 Закону закріплено, що "повноваження Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України визначаються законами". Варто відмітити, що зазначену новацію запроваджено давно (понад тринадцять років), а саме на підставі Закону України від 25 грудня 2008 року № 803-VI, проект якого був розроблений Міністерством оборони України за власною ініціативою. Зауважимо, що вказана норма знайшла своє відображення саме у тексті статті 6 Закону, що повністю логічно, оскільки прив'язана до повноважень Президента України, у зв'язку з чим цілком зрозуміло, що йдеться про додаткові "воєнні" (особливі) повноваження Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Однак з правової точки зору така норма є неповною, оскільки являючись акумулюючою (базовою) по суті, вона не дає навіть орієнтовного переліку цих повноважень. Тому вважаємо за доцільне доповнити процитоване положення словами "визначаються цим та іншими законами", а також закріпити у статті 6 Закону хоча б основні повноваження Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Адже у правовому полі, на жаль, до тепер не створено цілісного бачення обсягу та шляхів реалізації задекларованих повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил

України, що налаштовує на думку про можливе існування "прихованих" повноважень.

Ще один недолік полягає у складності реалізації цієї норми на практиці, що об'єктивується у необмежену кількість непрофільних законів розрізаних сфер регулювання, які прямо або опосередковано стосуються "воєнних" повноважень. Для наочності можемо згадати Закон України "Про внесення зміни до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України" від 23 лютого 2022 року № 2098-IX, який був прийнятий за день до широкомасштабного вторгнення на територію України. Цим законом, у зв'язку з посиленням збройної агресії Російської Федерації проти України, визнанням самопроголошених утворень на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей України та з метою забезпечення здійснення видатків на національну безпеку і оборону, надано дозвіл Кабінету Міністрів України у 2022 році приймати рішення за погодженням з Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України щодо скорочення видатків і кредитування державного бюджету. Отже навіть у приписах Бюджетного кодексу України присутні окремі повноваження Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

За вказаних умов говорити про пряму дію окремих конституційних положень, зокрема щодо Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, зарано. Скажемо відверто, припис статті 6 Закону за своїм змістом є непродуктивним, однак діючим. Його інтерпретацій через правову невизначеність може бути безліч, а незавершеність та загальність цієї норми відкривають можливості для свавілля тих, хто цю норму застосовує.

Продемонструвати елементи негативної правотворчості можна на прикладі Закону України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях" від 18 січня 2018 року № 2268-VIII, який діяв понад чотири роки, і втратив чинність 7 травня 2022 року на підставі Закону № 2217-IX від 21 квітня 2022 року. Насправді цей факт, як власне й практика його реалізації, підтверджує неефективність цього закону, а також з огляду на його місію (функцію) спотворює цей закон як правове явище.

Водночас, приписи частини третьої статті 8 та частини третьої статті 9 цього закону уповноважували Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України на прийняття відповідних рішень, які були реалізовані у двох наказах Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 30 квітня 2018 року № Здск-оп (Про початок операції Об'єднаних сил) та № 5дск-оп (Положення про об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України). Враховуючи назву та сферу правового регулювання цього закону, а також беручи до

уваги те, що з точки зору законодавчої логіки він взагалі є актом "ситуативного" регулювання, на нашу думку, виглядає не логічним спосіб визначення у ньому повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, адже вони стосуються безпосередньо сфери оборони, що, відповідно, виходить за межі згаданого закону, натомість є предметом регулювання Закону України "Про оборону України".

Таким чином, правова конструкція частини другої статті 6 Закону не містить нормативного навантаження, має відсильний та розпорошений характер, що уявляється не припустимим з огляду на суспільну важливість наслідків таких рішень. У згаданій статті закріплено, що для здійснення повноважень у сфері оборони, визначених Конституцією та законами України, Президент України видає укази і розпорядження. Водночас як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Президент України видає накази і директиви з питань оборони. При цьому, закон не визначає критерії для розмежування актів за формою реалізації та за наявністю підстав (правового факту) для видання, тобто під час підготовки держави до оборони або в ході ведення оборони (відсічі збройній агресії).

Крім того, Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України, яке затверджене Указом Президента України від 15 листопада 2006 року № 970, не передбачає порядок оформлення рішень Президента України у формі наказів і директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Отже, на сьогодні залишається не визначений Порядок підготовки та внесення проектів актів Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, що надає розробнику (Генеральному штабу Збройних Сил України) можливість визначати процедуру їх підготовки, погодження, оформлення та оприлюднення на "власний розсуд".

З аналізу відповідних норм законодавства України випливає, що повноваження Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України пов'язані із настанням певних умов і реалізація їх можлива лише у період дії в державі особливих правових режимів (стан війни, воєнний стан, воєнний час тощо). Позитивним прикладом, що підтверджує нашу тезу, вважаємо наказ Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 17 серпня 2018 року № 20дск-оп, яким затверджено "Доктрину застосування сил оборони держави".

Проте, заради об'єктивності слід зазначити, що операція Об'єднаних сил (ООС), яка тривала майже чотири роки, формально трактується як "військова операція мирного часу", тобто є уособленням гібридного правового режиму, який частково поєднує елементи воєнного стану із елементами ординарного (мирного) правового режиму функціонування державної влади [8, с. 23].

Висновки. Президент України, діючи як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України (начальник усіх збройних сил держави під час війни), набуває виключних "резервних" повноважень, які пов'язані із безпосереднім здійсненням воєнного керівництва щодо збройного захисту (ведення оборони) держави у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Необхідність реалізації означених вище повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України потребує створення чіткого правового механізму, за допомогою якого задекларовані нормотворцем цілі могли б втілитися у площину реальних правовідносин. Це вимагає кореляції відповідних положень законодавчих актів у сфері оборони України.

Вищенаведене ілюструє важливість всебічної правової регламентації повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, адже чіткі й однозначні приписи законодавства України наповнюють правові норми реальним змістом, забезпечують ясність, зрозумілість і системність прийнятих рішень. Вбачається, що детальне унормування "воєнних" повноважень Президента України на рівні Закону України "Про оборону України" має стати пріоритетним напрямом правотворчої діяльності відповідних органів державної влади, що забезпечить суспільство від прийняття неконституційних чи суб'єктивних рішень.

Отже, виходячи із сучасних загроз воєнній безпеці України, її суверенітету і територіальній цілісності, викликаних широкомасштабною збройною агресією з боку Російської Федерації, питання реалізації повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України має вагомий суспільно-політичний значення, що, налаштовує автора на необхідність продовження наукових пошуків в контексті окресленої теми дослідження, як в історичному розвитку, так й надаючи перевагу аналізу правових новацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хесе К. Основы конституционного права ФРГ / Перевод с немецкого Е.А. Сидоровой. М.: Юрид. лит., 1981. 368 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку: Закон України від 30 березня 2021 року № 1357-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1357-20>.
3. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-IX>.
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України "Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони" від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/v005p710-09>.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою) від 15 жовтня 2008 року № 23-рп/2008. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про оборону України: Закону України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
8. Бакумов О.С. Президент України в системі гарантування юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск. Том 2. 2019. С. 18–24.